

CENTENARUL RĂSCOALEI LUI HOREA, CLOȘCA ȘI CRIȘAN ÎN PRESA ROMÂNEASCĂ SIBIANĂ

Eugenia Crișan

La 1784, Sibiu, capitala Principatului Ardealului, provincie a Imperiului Habsburgic, a fost centru al campaniilor de reprimare a Revoluției lui Horea. Peste un secol, trecând peste vitregiile vremurilor; orașul de pe Cibin devine unul din focarele luptei românilor pentru afirmare națională. În anul centenarului Revoluției lui Horea în Sibiu apăreau cinci ziare și reviste românești:

TELEGRAFUL ROMÂN, „organ național și bisericesc” apărea neîntrerupt din 1853, până în zilele noastre; **TRANSILVANIA**, redactată de G. Barițiu începând cu 1868, ca foaie a „Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român”, își mutase și ea redacția de la Brașov la Sibiu odată cu venirea aici a intemeietorului ei (1881); Același G. Barițiu pune bazele **OBSERVATORULUI** (1878-1885), bisăptămânal politic, național-economic și literar, căruia îi este editor și redactor-responsabil; în aprilie 1884, Ioan Slavici începe editarea **TRIBUNEI**, primul cotidian al românilor ardeleni care, în scurtă vreme, se va impune cu autoritate în publicistica vremii. Pentru descrețirea frunților cititorilor apărea în epocă și **CALICUL**, revistă de satiră și umor.

Comemorarea unui veac de la Revoluția românilor conduși de Horea, în condițiile dualismului austro-ungar, atât de pornit pentru a anihila orice naționalism românesc, era o întreprindere cu puternice accente politice. Prin urmare, atât „Transilvania”, organ al unei societăți culturale care își înscrisese prin statute caracterul apolitic, cât și „Calicul”, axat prin definiție pe teme mai puțin grave, nu fac referiri directe la evenimentele ce au zăgăzuit orânduirea socială și de stat cu un secol în urmă.

Informațiile pe care le oferă presa românească sibiană în legătură cu Revoluția lui Horea pot fi grupate astfel: În primul rând știri, note, corespondențe, comentarii privind aspecte diverse legate de evenimentul comemorat. Ele sunt interesante și relevante pentru tensiunile naționale și stările de spirit ale protagoniștilor epocii. În al doilea rând semnalăm recenzii, bibliografii, studii, grupaje de documente referitoare la Răscoala din 1784 care vor deveni achiziții în planul cunoașterii istorice. A treia categorie de informații vizează acțiuni directe în care s-au implicat personalități din presa sibiană a vremii. O prezentare exhaustivă a informațiilor legate de centenar din ziarele sibiene o facem în

anexa prezentei comunicări. În cele ce urmează ne mărginim să relevăm aspectele cele mai semnificative.

Știri, note, corespondențe și comentarii apar frecvent în trei dintre ziarele sibiene: „Observatorul”, „Telegraful Român” și „Tribuna”. Ele urmăresc cu atenție atât inițiativele legate de comemorarea Răscoalei cât și reacțiile oficiale și atitudinea presei maghiare față de evenimentele semnalate.

Seria informațiilor este deschisă de „Observatorul” lui G. Barițiu care își face un adevărat program editorial axat pe evenimentele din 1784-1785. Aflăm astfel dintr-o relatare din Paris semnată de G. Ionescu-Gion, viitor istoric al Bucureștilor și membru corespondent al Academiei Române, pe atunci student și colaborator al ziarului „Românul” că la Sorbona, timp de trei săptămâni, profesorul Alfons Rambaud a susținut un curs special dedicat lui Horea, Cloșca și Avram Iancu. Ecoul în mediul parizian a fost atât de mare încât în moda primăverii anului 1884 femeile au adoptat pieptănătura a la Horea!¹

Proiecte pentru sărbătoarea centenarului se fac și în mediile intelectuale românești din monarhia dualistă și din țară. Se lansează apeluri și se organizează manifestări comemorative în București, Craiova, Iași, Galați, consemnate și comentate în fel și chip de presa timpului de la entuziasm național, până la reținere prudentă în unele cercuri politice românești favorabile apropierii de Austro-Ungaria, chiar cu prețul sacrificării idealurilor de unitate națională².

Reacția presei naționaliste maghiare este vehementă, cerând guvernului măsuri energice pentru temperarea acestor manifestări în afară și interzicerea lor între granițele țării. Ziarelele sibiene consemnează aceste reacții și le comentează cu acide observații critice, subliniind teama stăpânilor față de „umbrele celor trei morți vii”³. Și, în consecință, măsuri punitive nu întârzie să apară. Congresul bisericesc greco-ortodox preconizat să-și deschidă lucrările la Sibiu, la 1/13 octombrie 1884, la intervenția lui Coloman Tisza, prim-ministru și a ministrului Trefort trebuie să fie amânat. Până și cărții lui Nicolae Densușianu, „Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria. 1784-1785” i se interzice pătrunderea în monarhie⁴. A fost nevoie de protestele autorului care a cerut guvernului maghiar să i se arate ce părți din lucrare nu sunt așezate pe temeiul documentelor și adevărului, pentru ca această absurdă interdicție să fie ridicată.

Toate aceste măsuri preventive și restrictive nu au rămas fără efect, deși tonul polemic al presei politice românești din Transilvania s-a accentuat și el. În centrele românești de pe cuprinsul monarhiei presa nu semnalează manifestări

1. Observatorul, 7, nr. 14, 18 feb. (1 mar.) 1884, p. 53. Corespondență din Paris preluată din „Românul”, 14/26 feb. 1884.

2. Observatorul, 7, nr. 58, 9/21 aug. 1881 (Din România), p. 240; Tribuna, 1, nr. 81, 24 iul./5 aug. 1884, p. 321. Guvernul României nu poate opri aniversarea răscoalei de la 1784.

3. Telegraful Român, 32, nr. 82, 17/29 iul. 1884, p. 325-326; Tribuna, 1, nr. 73, 13/25 iul. 1884, p. 290; Observatorul 7, nr. 83, 29 sept. / 17 oct. 1884, p. 334, ș.a. Excepție în corul acuzatorilor face ziarul „Nemzet”, nr. din 7 sep. 1884 care consideră aniversarea centenarului ca propagandă inofensivă. (cf. Tribuna, 1, nr. 117, p. 466).

4. I. Lupaș, Răscoala țăranilor din Transilvania la 1784. Cluj, 1934, p. 5; Vezi și Observatorul, 7, nr. 104, 29 dec. (7 ian.) 1884, p. 419.

deosebite. În principalele orașe din România emigranții transilvăneni și simpatizanții ai cauzei lor din țară organizează întâlniri comemorative, temperate de autoritățile vremii. La Craiova, societatea „Carpații românești” sărbătorește evenimentul printr-o manifestare culturală ale cărei fonduri sunt destinate pentru înființarea „unei școli române în țara secuilor”⁵. La Budapesta, studenții unguri și poliția încearcă să împiedice societatea „Petru Maior” a colegilor lor români de a-și ține întrunirile animate de duhul lui Horea⁶.

Campania de presă prijeluită de centenar a avut darul să repună în atenția opiniei publice din Monarhia dualistă, din România și chiar din Europa un eveniment petrecut cu câțiva ani înaintea mării Revoluții franceze de la 1789, fapt care nu a scăpat comentatorilor,⁷ ale cărui cauze și semnificații își păstrau valabilitatea în epocă. „Cu toții avem conștiința că cu Horea și Cloșca se începe o nouă epocă în viața noastră” - comenta editorialistul „Tribunei” într-un articol semnificativ intitulat „Horea, Cloșca și Crișan și unirea românilor, spaimă și himeră pentru maghiari”⁸.

Nu este lipsit de semnificație nici faptul că în vara anului 1884 un grup de intelectuali români în frunte cu G. Barițiu, Iosif Șterca Șuluțiu, Visarion Roman și Anania Trombițaș inițiază întemeierea societății „Opinca Română”, având drept scop declarat „cultivarea naționalismului român în Austro-Ungaria”, inițiativă considerată deosebit de periculoasă pentru regatul ungar de către ziarele naționaliste clujene⁹.

Paginile ziarelor sibiene din anul centenarului Răscoalei lui Horea cuprind și alt gen de informații, mai puțin atinse de patosul luptelor naționale, dar cu rezonanță în timp, remarcându-se la acest capitol „Observatorul” lui Barițiu. Ne vom referi în câteva rânduri la preocupările științifice legate de evenimentele din 1784-1785.

În perioada premergătoare centenarului au apărut trei cărți care, de atunci înainte, n-au mai lipsit din nici o bibliografie serioasă legată de Răscoala lui Horea. Este vorba despre lucrarea lui Teleki Domokos, „A Hóra-támadás története”, Pesta, 1865. (Istoria revoluției lui Horea), cartea lui Szilágyi Ferencz, consilier școlar și membru corespondent al Academiei maghiare de științe, intitulată „A Hóra-Világ Erdélyben” (Timpul lui Horea în Transilvania), Pesta, 1871 și opera istoricului român Nicolae Densușeanu, „Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria 1784-1785, București, 1884, despre ale cărei peripeții am amintit mai sus.

Cele două lucrări ale istoricilor maghiari sunt studiate, și recenzate în amănunțime, pe capitole, în ziarul „Observatorul” de către G. Barițiu, insistându-

5. Observatorul, 7, nr. 85, 24 oct. (5 nov.) 1884, p. 344; Tribuna, 1, nr. 91, 4/16 aug. 1884, p. 362-363; vezi și nr. 157, 26 oct. (7 nov.) 1884, p. 627; Telegraful Român, 32, nr. 128, 1/13 nov. 1884, p. 512-513.

6. Observatorul, 7, nr. 87, 19/31 oct. 1884, p. 358.

7. Tribuna, 1, nr. 155, 24 oct. (5 nov.) 1884, p. 617-619. Reproduce un articol de fond din „Pester Lloyd”, 19 oct. (5 nov.) sub titlul „Guvernanții unguri au serbat și ei centenarul răscoalei lui Horea”.

8. Tribuna, 1, nr. 74, 14/26 iul. 1884, p. 293; nr. 75, 15/27 iul. 1884, p. 297.

9. Telegraful Român, 32, nr. 70, 19 iun. (1 iul.) 1884, p. 279; Vezi și Tribuna, 1, nr. 52, 16/28 iun. 1884, p. 206-207; nr. 73, 13/25 iul. 1884, p. 290.

se asupra izvoarelor documentare legate de cauze, desfășurare, înăbușire și urmări¹⁰. Ele vor servi, peste ani, drept suport bibliografic pentru capitolul dedicat Revoluției lui Horea în „Părți alese din Istoria Transilvaniei pre două sute de ani din urmă”, lucrare istoriografică de căpetenie a lui G. Barițiu¹¹.

Ca o ilustrare a aserțiunii după care acolo unde politica dezbină – știința apropie, ziarele românești sibiene semnalau faptul că Societatea istorică și arheologică din comitatul Hunedoarei își propune în anul centenarului adunarea de documente privitoare la răscoală și publicarea lor în anuarul societății¹². Inițiativa a dat roade din moment ce, în toamna aceluiași an, membrii societății participă la Deva la prelegeri dedicate evenimentului, despre care redactorul „Observatorului” opinează că „ar fi făcut foarte bine dacă le-ar fi ascultat și românii literați din Deva și împrejurimi”¹³. În același registru se înscriu și informațiile furnizate de „Telegraful Român” legate de bucuria pricinuită multor privitori de expunerea în standurile librăriei din incinta Palatului Bruckenthal a portretelor lui Horea, Cloșca și Crișan aflate în colecțiile muzeului.

Încheiem comunicarea dedicată centenarului Răscoalei lui Horea în presa românească sibiană cu un eveniment ce a ținut capul de afiș al ziarelor în ultima lună a anului 1884. Este vorba de procesul de presă intentat lui George Barițiu, redactorul șef și editorul „Observatorului”, în legătură directă cu campania susținută de ziar. Acesta publicase în numărul său din 17/29 octombrie o corespondență semnată „Camilu”¹⁴ cu critici la adresa guvernului maghiar legate de amânarea congresului național bisericesc gr.-or. ce urma să se țină în acele zile la Sibiu. Titlul corespondenței rezumă totul: „Frica guvernului unguresc de umbrele a trei morți vii”¹⁵. Legătura între data ținerii congresului, zilele în care cu un secol înainte se aprinsese vâlvătaia răscoalei lui Horea și teama generațiilor din acele zile față de orice maifestări evocatoare, a fost suficientă pentru ca redactorul „Observatorului” să fie chemat în fața Curții cu jurați de la Sibiu. Deși nu era autorul articolului, George Barițiu preia asupra sa întreaga responsabilitate pentru cuprinsul său. Pe parcursul dezbaterilor, comentate pe larg în ziarele românești, maghiare și germane, nu au lipsit accentele acuzatoare față de politica guvernelor dualiste față de urmașii martirilor de la 1784¹⁶. Printre cei 21 de jurați trebuiau să delibereze și trei români: Dr. Moga, I. Bechnitz și Visarion Roman iar apărarea era susținută de avocatul sas Frühbeck. Argumentele lui Barițiu și ale avocatului său au condus la achitare, ceea ce a determinat din nou reacții negative ale presei naționaliste maghiare la adresa curților cu juri și a incapacității acestora de a pune stavilă „agitațiilor naționale”, ceea ce s-a dovedit un adevăr validat de istorie.

10. Vezi anexa.

11. G. Barițiu, Părți alese din istoria Transilvaniei pre două sute de ani din urmă, vol. I, Sibiu, 1889, p. 473-484.

12. Tribuna, 1, nr. 14, 2/14 mai 1884, p. 55.

13. Observatorul, 7, nr. 75, 7/19 oct. 1884, p. 304.

14. Telegraful Român, 32, nr. 121, 16/28 oct. 1884, p. 485; nr. 128, 1/13 nov. 1884, p. 513.

15. Observatorul, 7, nr. 83, 17/29 oct. 1884, p. 334.

16. Vezi anexa.

Indice bibliografic privind centenarul Revoluției lui Horea în presa românească sibiană.

OBSERVATORUL

1. Prelegeri despre Horea, Cloșca și Iancu în Paris. 7, nr. 14, 18 feb. (1 mar.) 1884, p. 53. Corespondență din Paris. G. Ionescu-Gion despre desfășurarea cursului susținut la Sorbona de profesorul Alfons Rambaud.

2. Red. Horea, Cloșca și Crișan. 7, nr. 57, 30/18 iul. 1884, p. 230-231; nr. 58, 2/21 aug. 1884, p. 233-234; nr. 59, 6/25 aug. 1884, p. 237-238. Cărțile celor doi istorici maghiari, Teleki Domokos și Szilágyi Ferencz despre Revoluția lui Horea. Înființarea societății „Opinca romană”. Centenarul Revoluției din 1784.

3. „Cine au fost Horea, Cloșca și Crișan?”. 7, nr. 57, 30/18 iul. 1884, p. 232 (Corespondențe particulare ale „Observatorului”). Amintirea morților și sărbătorirea memoriei lor.

4. Planul serbării centenarului lui Horea în București. 7, nr. 58, 2/21 aug. 1884, p. 236; nr. 59, 6/25 aug. 1884, p. 240 (Din România) Apel. Este acesta apel sentimental dar și politic? Un fost colaborator al Telegrafului din București consideră că sărbătorirea centenarului ar „tulbura pacea Europei”... „și pentru ce? Pentru că să scăpăm pe românii de peste Carpați de despotism! A avea dorința nu este destul, mai trebuie și puțință.”

5. Două bilete ale împăratului Iosif al II-lea despre revoluțiunea din anul 1784, 7, nr. 60, 9/28 aug. 1884, p. 241-242. 13 dec. 1784. Dispoziții de cercetare a cauzelor tulburărilor nedomolite din Ardeal... „să cumpănim bine, cum s-ar putea satisface de ambele părți, inimile iritate în grad extrem, atât ale românilor contra națiunii maghiare, mai ales împotriva proprietarilor și oficialităților din comitate, cât și ale acestora din urmă contra românilor.”

6. G. B. Cauzele pentru care s-au răsculat românii în anul 1784. 7, nr. 61, 13/1 aug. 1884, p. 245-246.

7. Cum au acusat comitatele și domnii feudali pe români, pe comandanții trupelor și chiar pe împăratul Iosif al II-lea. 7, nr. 62, 16/4 aug. 1884, p. 249-250; nr. 63, 20/8 aug. 1884, p. 253-254; nr. 64, 23/11 aug. 1884, p. 257-258; nr. 65, 27/15 aug. 1884, p. 261-262; nr. 66, 30/18 1884, p. 265-266; nr. 67, 3/22 sep. 1884, p. 269.

8. G.B. Prinderea capilor revoluției românești 1784-1785. 7, nr. 68, 6/25 sep. 1884, p. 273-274; nr. 69, 10/29 sep. 1884, p. 277-278.

9. G.B. Comisarii. Investigarea. Critica ei. Sentințele de moarte. Execuțiunile capilor revoluției din 1784. 7, nr. 71, 17/5 sept. 1884, p. 285-286; nr. 72, 20/8 sept. 1884, p. 289-290.

10. G.B. Revoluțiunea lui Horea de Franciscu Szilagyî. (Recensiune și critică). 7, nr. 73, 24/12 sept. 1884, p. 293-294; nr. 74, 27/15 sept. 1884, p. 297-298; nr. 75, 1/19 oct. 1884, p. 301-302; nr. 76, 4/22 oct. 1884, p. 305-306; nr. 77, 8/26 oct. 1884, p. 309-310; nr. 78, 11/29 oct. 1884, p. 313-314; nr. 79, 15/3 oct. 1884, p. 317-318; nr. 80, 18/6 oct. 1884, p. 321-322; nr. 81, 22/10 oct. 1884, p. 325-326; nr. 82/13 oct. 1884, p. 329-330; nr. 83, 29/17 oct. 1884, p. 333-334; nr. 84, 1 nov. 1884/20 oct. 1884, p. 337-338.

11. (prelegeri asupra revoluțiunei horaiane). 7, nr. 75, 7/19 oct. 1884, p. 304 (Știri diverse). S-au ținut la 1 oct. în Deva, de către membrii Societății arheologice Robert Kun și Soos. "Ar fi făcut foarte bine dacă le-ar fi ascultat și românii literați din Deva și împrejurime."

12. Camilu. Frica guvernului unguresc de umbrele a trei morți vii. Sibiu, 28 oct. 1884. 7, nr. 83, 29/17 oct. 1884, p. 334. Comentariu pe marginea unei corespondențe confidențiale din „Luminătorul, nr. 82. Ministrul A. Trefort și ministrul-președinte Tisza cer mitropolitului Miron amânarea congresului național al bisericii gr.-or. din Ungaria și Transilvania care coincide (1/13 oct.) cu centenarul revoluției lui Horea. Cum a decurs ziua de 1/13 oct. la Sibiu.

13. / Centenarul revoluției de la 1784-1785 la Craiova/. 7, nr. 85, 5 nov./24 oct. 1884, p. 344 (Din România). Extras din ziarul „Carpații”. Programul serbării de la sala teatrului Theodorini.

14. Densușianu, Nicolae. Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria 1784-1785. 7, 86,8 nov./27 oct. 1884, p. 348 (Bibliografie).

15. / Societatea „Petru Maior” și aniversarea centenarului/. 7, nr. 87, 12 nov./31 oct. 1884, p. 350 (Din Ungaria). Conflict între studenții români și cei maghiari care încearcă să împiedice o așa-zisă aniversare.

16. Proces de presă / intentat „Observatorului” pentru articolul „Frica guvernului maghiar de umbrele a trei morți vii”, semnat Camilul/. 7, nr. 97, 17/5 dec. 1884, p. 391. Acuzat de „agitarea și întărâtarea spiritelor în contra naționalității maghiare”.

17. Procesul „Observatorului”. 7, nr. 98, 20/8 dec. 1884, p. 393-394; nr. 99, 24/12 dec. 1884, p. 397-398; nr. 100, 27/15 dec. 1884, p. 401-402; nr. 101, 31/19 dec. 1884, p. 405-406. Desfășurarea procesului. Audierea și apărarea lui George Barițiu.

18. Revoluțiunea lui Horea. 7, nr. 104, 10 ian. 1885/29 dec. 1884, p. 419 (Din România). Protestul lui Nicolae Densușianu la guvernul din Pesta împotriva interdicției decretate asupra scrierii sale de a intra în Transilvania și Ungaria.

TELEGRAFUL ROMÂN

19. /Serbarea revoluției de la 1784 și zierele maghiare/. 32, nr. 82, 17/29 iul. 1884, p. 325-326. Articol de fond. Agitație în presa maghiară.

20. (1784 și 1884). 32, nr. 121, 16/28 oct. 1884, p. 485 (Varietăți). Portretele lui Horea, Cloșca și Crișan au fost expuse la librăria Schmidecke din palatul Brukenthal.

21. Densușianu, Nicolae. Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria 1784-1785. 32, nr. 121, 16/28 oct. 1884, p. 486. Anunț de apariție și cuprins.

22. Revistă politică. 32, nr. 124, 23 oct. (4 nov.) 1884, p. 495. Ziarele maghiare despre aniversarea centenarului.

23. Bogoslovul. /Societatea literară „Petru Maior” și centenarul revoluției lui Horea în Budapesta/. 32, nr. 128, 1/13 nov. 1884, p. 512-513. (Corespondențe particulare ale „Telegrafului Român”). Corespondență din Budapesta, 28 oct. 1884. Studenții, întruniți în una din ședințele obișnuite, au fost suspectați că vor să aniverseze centenarul. Reacția studențimii maghiare. Poliția intervine fără să conturbe adunarea.

24. Un admirator. /Portretele capilor răscoalei de la 1784 la librăria din palatul Brukenthal/. 32, nr. 128, 1/13 nov. 1884, p. 513 (Corespondențe particulare ale „Telegrafului Român”). Descrierea portretelor lucrate în ulei după originalele aflate la Viena. „Portretele căpitanilor expuse în palatul strămoșilor învingătorului lor.”

25. Răvășerul Ioan. După demonstrațiunile din Pesta. 32, nr. 132, 10/22 nov. 1884, p. 528-529. Învățăturile istoriei. „Poporul care nu cinstește martirii săi, nu este vrednic de existență”.

26. Procesul de presă al „Observatorului”. 32, nr. 142, 4/16 dec. 1884, p. 568; nr. 143, 6/18 dec. 1884, p. 571-572. Desfășurarea procesului.

TRIBUNA

27. Centenarul răscoalei lui Horea. 1, nr. 14, 2/14 mai 1884, p. 55 (Cronică). Societatea istorică și arheologică din comitatul Hunedoara va aduna datele privitoare la răscoală și le va publica în anuarul societății. În fruntea acestei secțiuni istorice se află comitele-suprem Georgiu Pogány.

28. Densușianu, Nicolae. Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria 1784-1785. 1, nr. 147, 14/26 oct. 1884, p. 587 (Bibliografie). Anunț de apariție și cuprins.

29. Horea și Cloșca în mintea maghiarilor. 1, nr. 73, 13/25 iul. 1884, p. 29. O parte a românilor emigrați în România au hotărât să aniverseze centenarul răscoalei de la 1784. Protestele ziarelor „Pesti Napló” și „Kolosváry Közlöny”. Pericolul pe care-l reprezintă pentru

regatul ungar proiectata societate „Opinca română” (vezi statutele în „Telegraful Român” nr. 70 și „Tribuna”, nr. 52 din 1884).

30. / Horea, Cloșca și Crișan și unirea Românilor - spaimă și himeră pentru maghiari/. 1, nr. 74, 14/26 iul. 1884, p. 293; 15/27 iul. 1884, p. 297. Cauzele răscoalei și urmările ei. S-a intitulat sau nu Horea „Rex Daciae”?

31. / Guvernul României nu poate opri aniversarea răscoalei de la 1784/1, nr. 81, 24 iul. (5 aug.) 1884, p. 321. Guvernul României intenționează să nu mai acorde azil emigranților din Ardeal care agită spiritele în orașele din țară pentru a se aniversa centenarul.

32. / „Cetele de monștri ale lui Horea și Iancu”. 1, nr. 83, 26 iul. (7 aug.) 1884, p. 329. Articol de fond. Din nou „Kolozsvári Közlöny”.

33. Din ale „Viitorului Român”. 1, nr. 91, 4/16 aug. 1884, p. 362-363. Corespondență publicată de „Gazeta Transilvaniei”, semnată M., cu titlul „Centenarul lui Horea la Craiova”. Craiovenii vor serba centenarul nu „pentru a manifesta în contra Ungariei, cum zice „Tribuna” în nr. 81, despre cei din Iași și București, pentru că... suntem datori nu numai a păstra ci și a împropăta memoria bărbaților cari s-au distins în ceva, mai ales în combaterea tiraniei... Că emigranții ardeleni sunt inițiatorii centenarului, așa este, și așa trebuie să fie, pentru că ai lor sfinți sunt cei trei martiri... și dacă se alătură și alți cetățeni indigeni, acesta o fac din simpatie frățescă. Cine, cui strică?

34. Horea și Cloșca. 1, nr. 117, 7/19 sept. 1884, p. 466. „Nemzet” consideră aniversarea centenarului ca propagandă inofensivă și teoretică. Dacă e inofensivă de ce face atâta gălăgie?

35. / Guvernamentalii unguri au serbat și ei centenarul/. 1, nr. 155, 24 oct. (5 nov.) 1884, p. 617, 618-619. Presa împropătează evenimente dureroase pentru români. Se reproduce integral, în traducere românească, un articol din „Pester Lloyd”.

36. Ziua morților din 1784. 1, nr. 156, 25 oct. (6 nov.) 1884, p. 622. Luptă disperată pentru conservarea și teama pentru viitor - răzbat din articolul publicat de „Kolozsvári Közlöny”.

37. Serbarea centenarului revoluției lui Horea în București. 1, nr. 156, 25 oct. (6 nov.) 1884, p. 623 (Cronică). Autoritățile au interzis orice manifestare zgomotoasă. Întrunirea din sediul societății „Carpații”.

38. Conjucturi politice II. 1, nr. 157, 26 oct. (7 nov.) 1884, p. 625. Serbările din București, Iași, Galați, Craiova, organizate de emigranții ardeleni. Lipsa de tact politic din partea guvernanților maghiari care au stăruit atât de mult pentru oprirea aniversărilor. Crește numărul emigranților.

39. Serbarea centenarului lui Horea la Craiova. 1, nr. 157, 26 oct. (7 nov.) 1884, p. 627 (Cronică). Organizată de Societatea „Carpații români”, în sala teatrului Theodorini.

40. Conjucturi politice IV. 1, nr. 159, 30 oct. (11 nov.) 1884, p. 633. „Nemzet” îl acuză pe împăratul Iosif II că a încurajat răscoala și că ordinea din monarhie nu poate fi asigurată dacă „dinastia Habsburgilor nu se unește cu națiunea maghiară”.

41. Revistă politică. 1, nr. 161, 1/13 nov. 1884, p. 641. Vizita regelui României la Budapesta în condițiile unui „preludiu de sbierete de Horia și Cloșca ale studenților români pe stradele capitalei dimpreună cu binevoitoare dojeni și blânde boldiri”.

42. Procesul „Observatorului”. 1, nr. 187, 4/16 dec. 1884, p. 747; nr. 188, 5/17 dec. 1884, p. 749-750; nr. 189, 6/18 dec. 1884, p. 753-755; nr. 190, 8/20 dec. 1884, p. 757-758. Desfășurarea procesului. Apărarea lui G. Barițiu.

43. Chestiunea curților cu jurați. 1, nr. 191, 9/21 dec. 1884, p. 761-762. „Nemzet” despre procesul „Observatorului”.

**LE CENTENAIRE DE LA RÉVOLUTION DE HOREA, CLOȘCA ET CRIȘAN
DANS LA PRESSE ROUMAINE DE SIBIU**

R é s u m é

À un siècle de la grande révolution conduite par Horea, Cloșca et Crișan, ils ont commencé les préparatifs pour l'anniversaire de cet événement.

„Astra”, déjà à l'Assemblée générale de Deva, qui a eu lieu en 1874, soutenait l'idée d'élaborer une monographie dédiée à la révolution.

En ce qui concerne la „Société d'histoire et d'archéologie” du Comitat Hunedoara, dans la première partie de l'année 1884, on a mis la problême de ramasser et de publier les dates sur l'événement, dans l'annuaire de la Société. Mais, l'atitute de ces membres s'était transformée après la parrution du livre de l'historien N. Densușianu. Le but des un de ces membres, adversaires ardents de la continuité roumaine, était de combattre les idées soutenues de ce grand historien. Dans ce but, ils ont organisé quelques conférences.

L'anniversaire du centenaire de la révolution de Horea est bien mis en relief dans la presse roumaine de Sibiu.

L'index bibliographique présenté à la fin de l'article est un bon instrument pour tous ceux qui s'occupent de l'étude de la révolte des paysans dirigée par Horea, Cloșca et Crișan.